

MISKEI ANTAL

RÁCKEVE ÉS AZ 1514. ÉVI PARASZTHÁBORÚ

A középkori magyar történelem legjelentősebb jobbágymegmozdulásának, az 1514. évi parasztháborúnak Csepel-szigeti vonatkozásai úgyszólván teljesen ismeretlenek. Aligha kétséges azonban, hogy a királyi székhely közelsége miatt a sziget lakói időben értesültek a törökök ellen meghirdetett kereszties háborúról (1514. április 9.), a pesti táborban összesereglett, mintegy 40 000 főre becsülhető önkéntes felkelőről, valamint Székely Dózsa György fővezérré történt kinevezéséről (április 24.). Mint ahogy nagy valószínűséggel tudtak arról is, hogy Bakócz Tamás esztergomi érsek 1514. május 15-én előbb betiltotta a toborzás folytatását, majd II. Ulászló király (1490–1516) jóváhagyásával május 24-én végleg elrendelte a hadjárat leállítását és a parasztsereg feloszlását.¹

Pest–Pilis–Solt vármegye jobbágysága 1514 késő tavaszán minden biztonnal Pest mellett gyülekezett. Mivel vezetőjük, Saleresius (Száleresi?, Schaller?) Ambrus pesti polgár június elején megegyezett a nemességgel, az egybegyűlt paraszti tömeg elkerülte az összecsapást a budai helyőrséggel, s minden különösebb rendzavarás nélkül visszatért lakóhelyére. A környéken csupán egyetlen alkalommal, 1514. június 21-én került sor fegyveres összetűzésre, amikor Dózsa Gergely Lippáról érkezett kereszteseit Bornemissza János budai várnagy 1200 lovassal Gubacsnál könnyűszerrel legyőzte.²

Alapos a gyanú, hogy a korabeli események hatása alól Ráckeve lakói sem vonták ki magukat. Az óvatos megfogalmazást az indokolja, hogy a fenti állítás alátámasztására nem állnak rendelkezésünkre hitelt érdemlő, megbízható írásos dokumentumok. A 16. század második felében készült

¹ Szűcs Jenő: A ferences obszervancia és az 1514. évi parasztháború. Egy kódex tanúsága. In: Levéltári Közlemények, 1972. XLIII. évf. 2. sz. 213.; Barta Gábor–Fekete Nagy Antal: Parasztháború 1514-ben. Bp., 1973. 61–90. (A továbbiakban: Barta–Fekete Nagy, 1973.); Kulcsár Péter: A Jagelló-kor. Bp., 1981. 127–128. (Magyar História); Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440–1711. Bp., 1990. 104–105. (Magyarok Európában II.); Engel Pál: Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. Bp., 2001. 299. (História Könyvtár. Monográfiák 17.); Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András: Magyarország története 1301–1526. Bp., 2002. 361.; Tringli István: Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541. Bp., 2003. 101–102. (Tudomány – Egyetem)

² Barta–Fekete Nagy, 1973. 74., 118. és 157–158.

török adójegyzékek említenek ugyan két Keresztes nevű családfőt (Nagy Keresztes, Keresztes Márton), de róluk köztudott, hogy csak 1546 után telepedtek le Ráckeven.³ Az 1481-ben Kolozsvárt is megfordult szerb kereskedő, Keresztes Rascianus pedig jóval az 1514. évi események előtt kapta a nevét, ezért az ő személye sem befolyásolja érdemben az eddig elmondottakat.⁴

Annál értékesebb viszont az a három darab, 1524. május 10-én kelt oklevél, amelyek közül kettőt Mária királyné, egyet pedig férje, II. Lajos király (1516–1526) bocsátott ki. Az iratok szerint Rác Mátyás – feltehetően Ráckeve bírása – a mezőváros polgárainak nevében elpanaszolta a budai királyi udvarban, hogy Várdai Ferenc erdélyi püspök és tiszttartói, amikor a Királyhágón túlról hazafelé igyekezett, elfogták és javaiban megkárosították. Mária királyné azonnal alattvalója segítségére sietett, s felszólította az erdélyi püspököt, valamint az ország főpapjait, báróit, főurait és nemeseit, hogy tartsák tiszteletben a ráckevei kereskedők kiváltságait. Hasonlóképpen cselekedett férje, II. Lajos király is 1524. május 10-én.⁵

Mária királyné magatartása a korabeli birtokviszonyok ismeretében válik érthetővé. A Csepel-szigetnek, vagy ahogy a középkorban nevezték: a Nagyszigetnek, mint királyi birtoknak a haszonélvezeti joga már az Árpád-korban a magyar királynékat illette meg,⁶ de maga az uradalom csak a 15. század első felétől került hitbérként (*pro dote*) a koronás hitvesek kezére. Ilyenformán kapta meg a szigetet 1424. május 20-án Cillei Borbála, 1461. január 25-én Podjebrád Katalin, 1476 után Aragóniai Beatrix, 1502-ben Candalei Anna és 1522. február 2-án Habsburg Mária.⁷

³ Káldy-Nagy Gyula: Kanuni devri Budin tahrir defteri (1546–1562). Ankara, 1971. 89. és 93. (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları: 177); Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1559. évi összeírása. Bp., 1977. 265–266. (Pest megye múltjából 2.)

⁴ MOL Dl. 36 398.; A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556). II. kötet. Közvetési és a bevezető tanulmányt írta: Jakó Zsigmond. Bp., 1990. 81. Nr. 2750. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok)

⁵ MOL Dl. 82 649 – 82 651.; Érszegi Géza–Kenéz Győző–Solymosi László: Az 1514-es magyarországi parasztháborúra vonatkozó források a Zichy-család levéltárából. In: Századok, 1972. 106. évf. 4–5. sz. 1040–1042.; Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Ediderunt: Victor Kenéz–Ladislaus Solymosi–Geisa Érszegi. Bp., 1979. 524–526. Nr. 398–400.

⁶ Zsoldos Attila: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. Bp., 2005. 45–46. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.)

⁷ Teleki József: Hunyadiak kora Magyarországon. XI. kötet. Pest, 1865. 3-6.; Bártfai Szabó László: Pest megye történetének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Bp., 1938. 149. Nr. 601., 221–223. Nr. 860., és 359. p. Nr. 1435.; Bakács István: Iratok Pest megye történetéhez. Oklevélregeszták 1002–1437. Bp., 1982. 384. Nr. 1430. (Pest megye múltjából 5.)

„A másik szigetnek, amely valamivel Buda alatt kezdődik, Csepel a neve. A rajta emelt királyi palotával meg Csepel, Tököly, Szentmárton és a rácok által lakott Keve mezővárosokkal és néhány faluval együtt Magyarországnak királynőjének a birtoka nászajándék jogcímén.” - írta Oláh Miklós az 1536-ban megjelent *Hungaria* című művében.⁸

A csepeli udvarházból irányított birtoktestet az 1514. évi 3 törvénycikk 4. §-a és az 1518. évi II. dekrétum 18. törvénycikke teljes egészében koronauradalommá nyilvánította.⁹ Ez azt jelentette, hogy a térség falvainak és mezővárosainak jövedelme nem a kincstartóhoz, hanem a budai udvarbíróhoz, mint az uralkodói magánbirtokok kezelőjéhez folyt be.¹⁰ Mária királyné tehát jól megfontolt anyagi érdekből karolta fel Rác Mátyás ügyét, s jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a ráckeveiek is felmentést szereztek a szabad költözködési jogot megszüntető országgyűlési végzések hatálya alól.¹¹

Rác Mátyás feltehetően azonos azzal a Bíró Mátyással, akinek felesége, a nemesi származású Szentmártoni Magdolna 1517. augusztus 5-én apjával és két testvérével együtt 60 aranyforint értékű földet vásárolt Szunyog faluban Majosházi Vincétől.¹² Az ortodox hitű kereskedő a helyi társadalom elitjéhez tartozott, s éppúgy kijárt neki az „előrelátó” (*prudens*) és a „körültekintő” (*circumspectus*) címzés, mint például Bogdány Györgynek, Karácsony Jánosnak, Keresztes Rascianusnak, Kőműves Péternek, Ötvös Istvánnak, Ötvös Miklósnak, Ötvös Péternek, Sóvágó Lukácsnak, Székely Mártonnak vagy Szűcs Péternek.¹³

A parasztháború évében (1514) Ráckeve bírása Karácsony János – szerbül: Jovan Božić (Jován Bozsity) – volt.¹⁴ Ő is, miként a település többi jó-

⁸ Oláh Miklós: *Hungária – Athila*. A kötetet szerkesztette, az Athilát fordította, a jegyzeteket és az utószót írta: Kulcsár Péter. A Hungáriát fordította és a jegyzeteket írta: Németh Béla. Bp., 2000. 18. (Millenniumi Magyar Történelem. Források)

⁹ *Corpus Juris Hungarici*. Magyar Törvénytár I. 1000–1526. Szerk.: Márkus Dezső. Bp., 1899. 708–709. és 760–761.

¹⁰ Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala (1458–1541). (Kísérlet az országos és a királyi magánjövendelmek szétválasztására) In: *Levéltári Közlemények*, 1964. XXXV. évf. 1. sz. 67–68.

¹¹ II. Ulászló király 1514. évi VII. dekrétumának 25. cikkelye rendelkezik a jobbágyok szabad költözködési jogának megvonásáról. A szöveg magyar nyelven olvasható: *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000–1526*. Szerk.: Bertényi Iván. Bp., 2000. 363.

¹² MOL DL. 106083/626. sz. *Protocollum Budense*, 1517. augusztus 5.

¹³ Miskei Antal: *Ráckeve története I. Ráckeve története a kezdetektől 1848-ig*. Ráckeve, 2003. 72–73.

¹⁴ MOL DL. 106083/434. sz. *Protocollum Budense*, 1514. március 22.

módú kalmárja, üzleti vállalkozásokkal gyarapította családi vagyonát.¹⁵ 1536-ban, a mezőváros történetében először, elnyerte a főbírói tisztséget,¹⁶ majd Bogdány Györggyel az oldalán 1543-tól 1546-ig a török hatóságoktól 709 000 akcséért, azaz 14 180 aranyforintért kibérelte a Csepel-szigeti pénzelszámolási kerület adóit; mi több, 1546 és 1548 között kezességet is vállalt ezen adók befizetéséért.¹⁷ Hírszerzői munkáját a hódítók két faluval és egy pusztával hálálták meg, így aztán mint „adománybirtokos szpáhi” (*sipahi ba berat*) sikerült elérnie, hogy ingatlanait – kivéve a malmokat – az oszmán hatóságok adómentesnek tekintsék.¹⁸

Rác Mátyást a bírói székben valószínűleg Szabó Dinkó követte. Reneszánsz stílusú címerpajzzsal díszített sírköve, amelyet 1525-ben Johannes Fiorentinus, az esztergomi Bakócz-kápolna firenzei származású kőfaragója készített, Sóvágó Miklóssal együtt a ráckevei Nagyboldogasszony-templomban található.¹⁹ A görögkeleti Sóvágó család legismertebb tagját, Sóvágó Györgyöt szintén kémszerzői tevékenysége tette híressé: Nagy Demeterrel, vagyis Dimitre Velity-tyel eleinte I. (Szapolyai) János (1526–1540), az 1530-as évek derekától pedig I. (Habsburg) Ferdinánd király (1526–1564) számára hozta a híreket a Portáról.²⁰

¹⁵ Karácsony János üzleti kapcsolatban állt az ismert óbudai kereskedővel, Halupa Jánossal is: Középkori levelek (1541-ig). Szerk.: Hegedűs Attila–Papp Lajos. Bp., 1991. 480. p. Nr. 198. (Régi Magyar Levéltár 1.)

¹⁶ Magdics István: Diplomatarium Ráczeviense. Ráczevei Okmánytár. Székesfehérvár, 1888. 68.

¹⁷ Velics Antal–Kammerer Ernő: Magyarországi török kincstári defterek II. Bp., 1890. 10–11. és 57.

¹⁸ Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Bp., 1985. 472., 597. és 644. (Pest megye múltjából 6.) Az oszmán-török írnokok Karácsony János helyett következetesen Gal(i)vanik Bozsik-ot jegyeztek fel, ami valószínűleg azzal magyarázható, hogy a defterkészítők félreértették a szóban forgó ráckevei kereskedő eredeti nevét.

¹⁹ Entz Géza: Ráckeve. In: Pest megye műemlékei II. Szerk.: Dercsényi Dezső. Bp., 1958. 25. (Magyarország műemléki topográfiája V.); Balogh Jolán: Az esztergomi Bakócz kápolna. Bp., 1955. 41.; Balogh Jolán: A reneszánsz kor művészete. In: A magyarországi művészet története. Főszerk.: Fülep Lajos. Szerk.: Dercsényi Dezső és Zádor Anna. Bp., 1970. 208. és 211. p.; Feuerné Tóth Rózsa: Reneszánsz építészet Magyarországon. Bp., 1977. 22.; Sasvári László: Görögajkú ortodoxia Magyarországon a 16–20. században. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1994. 6. évf. 3–4. sz. 117.

²⁰ Miskei Antal: Délszláv kereskedők és hírszerzők a Duna mentén (Adalékok a kevei rácok történetéhez a 16. század második felében) In: Emlékkönyv Rác István 70. születésnapjára. Szerk.: Kovács Ágnes. Debrecen, 1999. 128–129.

A Dózsa György-féle parasztfelkelés és Ráckeve kapcsolatának legbecsebb emléke a kereszties had fehér alapon hatalmas bíborvörös keresztet ábrázoló zászlaja, amely 1631 táján került a Felső Tisza-vidékre. Tasi Gáspár kamarai tanácsos 1631. augusztus 19-én II. Ferdinánd királyhoz írt levele szerint a Császár Péter vezette felkelés résztvevői eskü alatt vallották, hogy az értékes ereklye a mezőváros egyik templomából származott. Az irat sajnos nem árulja el, hogy a zászló annak idején milyen módon jutott a ráckeveiek birtokába, mint ahogy azt sem, hogy a nevezett relikviát a település melyik egyházi intézményében őrizték több mint száz éven keresztül.²¹

A Csepel-szigeti hászvárosban a 16–17. században három istentiszteletre alkalmas épület állt: a reformátusok imaháza, a szerb Nagyboldogasszony-templom – pontosabban: Istenanya Elhunytá-templom – és a Borbás család jövedelméből felépült Szent Kereszt-egyház.²² Közülük az 1487-ben felszentelt, majd 1514-ben átfestett Nagyboldogasszony-templom jöhet leginkább számításba, amely 1737-ig otthont adott a középkori iratoknak is. Mindez azt mutatja, hogy a ráckeveiek bő egy évszázad elteltével sem felejtették el a parasztháború emlékét, és a lázadás voltaképpen egyetlen épségben fennmaradt tárgyi emlékét a Boldogságos Szűz Mária oltalma alá helyezték. Dózsa György féltve őrzött hadilobogója tehát a hódoltság idején szakrális védelemben részesült.²³

Bármilyen hihetetlenül hangzik, mégis azt kell mondani, hogy Ráckeve lakóinak az 1514. évi parasztfelkelésében való közvetlen részvétele írásos forrásokkal nem igazolható, jóllehet a történetírásban általános az a vélemény, miszerint abban a mezővárosi parasztpolgárság országos szinten kiemelt szerepet játszott.²⁴ Ugyanakkor Rác Mátyás esete és a Dózsa György-

²¹ Makkai László: A felsőtiszavidéki parasztfelkelés 1631–1632. Bp., 1954. 39. p. (Magyar Történelmi Társulat); Makkai László: A kuruc nemzeti összefogás előzményei (Népi felkelések Felső-Magyarországon 1630–1632-ben.) Bp., 1956. 183. és 253.; Szűcs Jenő: Dózsa parasztháborújának ideológiája. In: Szűcs Jenő: Nemzet és történelem. Bp., 1984. 654. (Társadalomtudományi Könyvtár)

²² Miskei Antal: A ráckevei katolikus templomok. Ráckeve, 1999. 18–27.

²³ Ludaics Miksa: A történeti emlékü ráczkevei görög vallásu szerb templom. III. közlemény. In: Sürögöny, 1861. 51. sz. 3.; Henszlman Imre: A görög nem-egyesültek temploma Ráczkeven. In: Győri Történelmi és Régészeti Füzetek, 1863. 3. közlemény, 292.; Kereskényi Gyula: Érd (Hamzsabég) és Batta (Százhalom) községek történeti vázlata. Székesfejérvár, 1874. 36.

²⁴ Mályusz Elemér: Az 1514. évi jobbágyháború okai. In: Társadalomtudomány, 1926. VI. évf. 5. sz. 378.; Szabó István: Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp., 1948. 60. (A Történettudományi Intézet kiadványai II.); Bácskai Vera: Magyar mezővárosok a

féle hadizászló több évtizedes őrzése azt sejteti, hogy a Csepel-sziget délkeleti részén 1440-ben alapított mezővárosnak valamiképpen köze lehetett a késő középkori magyar történelem legnagyobb horderejű társadalmi megmozdulásához. Hogy milyen formában, az sajnos pillanatnyilag nehezen állapítható meg. Ám az is tény, és ezt a török hódoltság első hatvan évének történései messzemenően igazolják, hogy a viszonylag erős gazdasági háttérrel rendelkező alföldi mezővárosok – beleértve természetesen a Duna mentén fekvő Ráckevét is – hamar kiheverték veszteségeiket, és a 16. század második felében újabb fellendülés jeleit mutatták.²⁵

XV. században. Bp., 1965. 128–130. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 37.) Barta Gábor–Szakály Ferenc: Dózsa népe és a magyar társadalom. In: Társadalmi Szemle, 1972. XXVII. évf. 6. sz. 77–80.

²⁵ Barta–Fekete Nagy, 1973. 293.

Függelék**1.****Buda, 1524. május 10.**

Mária királyné Várdai Ferenc erdélyi püspöknek megtiltja, hogy Rác Mátyást szabad mozgásában akadályozza

Maria Dei gracia regina Hungarie et Bohemie etc. Reverende in Christo p[ater fi]delis regie ac noster nobis syncere grate! Providus Mathias Raacz subditus noster in oppido nostro Raaczkey commorans maiestati nostre retulit, qualiter reverenda paternitas vestra rebus et bonis suis eundem impedire et damnificare pretenderet eo, quod ex terra ecclesie paternitatis vestre reverende diebus superioribus ad prefatum oppidum nostrum morandi gracia migrasset; quod tamen paternitas vestra id iure facere minime potest nec debet neque id pacto ullo pati volumus, quum prefatus Mathias Raacz ex terra paternitatis vestre ad oppidum nostrum prenotatum reverti libere iuxta decreta regni potuit eo, quod post tumultum plebis rusticane in nobiles huius regni perpetratum ab prememorato oppido nostro recesserat.

Hortamur igitur et requirimus fidelitatem vestram et presencium serie committimus, ut prenominatum Mathiam aut alios subditos nostros ratione migrationis sue in persona rebus et bonis eorundem per vos vel per officiales vestros impedire aut impediri facere nullo pacto debeatis nec sitis ausi, quin potius res et bona sua, si que adhuc in terra eiusdem essent, prefato Mathie integre paternitas vestra reverenda restitui faciat et si quam accionem pro hac re adversus illum paternitas vestra habere pretendit, eam iure coram maiestate nostra prosequatur et procedat iusticiam eidem administratura. Secus igitur facere graciae nostre sub obtentu non presumatis!

Datum Bude feria tertia proxima post festum ascensionis Domini anno eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Maria regina etc.

In dorso: reverendo in Christo patri Francisco de [Varda episcopo] ecclesie Albe Transsilvanensis fide[li] nobis syncere grato.

Magyar fordítása:

Mária, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királynéja. Krisztusban tisztelendő, a király iránt hűséges és nekünk őszintén kedves atyánk!

Rác Mátyás, Ráckevei mezővárosunkban lakó alattvalónk felségünk színe előtt elmondta, hogy tisztelendő atyaságtok milyen módon akadályozta és károsította meg őt javaiban és árucikkeiben azért, mert tisztelendő atya-

ságtok egyházának földjéről az elmúlt napokban a nevezett mezővárosunkba hazatérni igyekezett. Ezt azonban jog szerint atyaságod a legkevésbé sem teheti meg és szabad megtennie, és nem is engedjük azt megtenni semmilyen módon, mivel Rácz Mátyás az ország törvényei szerint ezért nem tudott visszatérni atyaságod földjéről a nevezett mezővárosba, mert a parasztnép ezen királyság nemesei ellen folytatott lázadása után a szóban forgó mezővárosból eltávozott.

Buzdítjuk tehát és felszólítjuk hűségteket, s ezen oklevél soraival meghagyjuk, hogy az előbb említett Rácz Mátyást vagy más alattvalóinkat a költözködés során személyükben, javaikban és portékáikban ti vagy gazdatisztjeitek semmilyen módon akadályozni vagy akadályoztatni ne merjétek s ne merészeljétek, sőt, inkább azon javaikat és árucikkeiket, ha azok még a ti birtokotokon található, tisztelendő atyaságtok a fent említett Mátyásnak sértetlenül szolgáltatassa vissza, és ha ezért tisztelendő atyaságtok pert indít ellene, azt jog szerint felségünk színe előtt folytassa és bonyolítsa le, hogy neki igazságot szolgáltatassunk. Másként tenni kegyünk megtartása mellett ne merészeljétek.

Kelt Budán, az Úr 1524. évében, húsvét utáni negyvenedik vasárnapot követő csütörtökre eső kedden.

Mária királyné stb.

Hátoldalon: Krisztusban tisztelendő atyának, [Várdai] Ferenc erdélyi püspöknek, nekünk őszintén kedves hívünknek.

Oklevél: papír, 32 X 22 cm, csonka és vízfoltos. A rányomott királynéi vörös viaszpecsétnek ma csak a nyoma látható.

Őrzési helye: MOL DL. 82 649

Latin nyelvű kiadása: *Érszegi Géza–Kenéz Győző–Solymosi László:* Az 1514-es magyarországi parasztháborúra vonatkozó források a Zichy-család levéltárából. In: Századok, 1972. 106. évf. 4–5. sz. 1040. Nr. 24.; Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Ediderunt: *Victor Kenéz–Ladislaus Solymosi–Geisa Érszegi.* Bp., 1979. 524. Nr. 398. (Publicationes archivi nationales Hungarici II. Fontes 12.)

2.

Buda, 1524. május 10.

Mária királyné megtiltja, hogy Rác Mátyás királynéi alattvalót szabad mozgásában akadályozzák

Maria Dei gracia [re]gina Hungarie et Bohemie etc. universis et singulis dominis prelatibus, baronibus, nobilibus ipsorum <que officialibus> et vices gerentibus in hoc regno commorantibus et constitutis salutem et gratiam. Providus Mathias Raacz subditus noster in oppido nostro Raaczkewy commorans presencium videlicet ostensor novissime retulit nostre maiestati,

qualiter reverendus in Christo pater dominus Franciscus episcopus ecclesie Albe Transsilvanensis et nonnulli officiales sui eundem molestare et damnificare pretenderent eo, quod ex terra ecclesie predictae diebus superioribus ad prefatum oppidum nostrum Raaczkewy morandi gracia migrasset; quod tamen pacto nullo pati volumus, quum predictus Mathias ex terra prememorati episcopi ad prefatum oppidum nostrum reverti libere iuxta decreta regni potuit eo, quod post insperatum tumultum et insurreccionem plebis rusticane in nobiles huius regni ex prenotato oppido nostro recesserat.

Committimus igitur fidelitati vestre et harum serie firmiter mandamus, quatinus dum et quando prefatus Mathias Raacz vel homines sui presencium videlicet ostensores ad vestras terras, tenutas, dominia et officiolatus ac vestri in medium cum curribus aut equis, sarcinis, mercimoniis aliisque rebus suis pervenerint, eosdem – solutis de iure solvendis – pacifice et libere ibidem pausari, morari, abire et pertransire permittatis et permitti facere debeatis et teneamini et ad instanciam prenotati domini episcopi aut suorum officialium vel quorumpiam prememoratum Mathiam vel suos resque et mercimonia eiusdem aut pro eo aliorum subditorum nostrorum res et bona arrestare vel eosdem in personis turbare et molestare graciae nostre sub obtentu non audeatis. Presentibus perlectis exhibenti restituti.

Datum Bude feria tertia proxima post festum ascensionis Domini anno eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Maria regina etc.

In dorso: correcta

Magyar fordítása:

Mária, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királynéja. Ebben a királyságban élő és tartózkodó valamennyi főpapnak, bárónak, nemesnek és azok gazdatisztjeinek, illetve képviselőinek együttesen és külön-külön üdvözlést és kegyelmet.

Ezen kérelem bemutatója, Rácz Mátyás, Ráczkevi mezővárosunkban lakó alattvalónk felségünk színe előtt legutóbb előadta, hogy a Krisztusban tisztelendő atya, Ferenc erdélyi püspök úr és néhány gazdatisztje milyen módon zaklatták és okoztak neki kárt azért, mert a fent említett egyház földjéről az elmúlt napokban Ráckeve mezővárosunkba igyekezett visszatérni. Ezt azonban semmiképpen nem engedjük, mivel Mátyás az ország törvényei szerint a püspök földjéről azért nem tudott szabadon visszatérni a mezővárosba, mert a parasztnép ezen királyság nemesei ellen való reménytelen felkelése és lázadása után a szóban forgó mezővárosból eltávozott.

Ezért hűségtekre meghagyjuk, és ezen oklevél soraival keményen megparancsoljuk, hogy Rácz Mátyás vagy emberei – ti. ezen folyamodvány benyújtói – valahányszor földjeitekre, birtokaitokra, uradalmaitokra, hivatali és

működési területeitekre közétek mennek kocsikkal vagy lovakkal, poggyászokkal, portékákkal és más árucikkokkal, őket – a jog megtartásával – ott békében és szabadon megállni, tartózkodni, eltávozni és keresztülmenni engedjétek és engedélyezzétek, s a püspök úrnak vagy gazdatisztjeinek, illetve bárki másnak a kérésére az előbb említett Mátyást, javait és árucikkeit, vagy helyette más alattvalóink portékáit lefoglalni, illetve őket személyükben zaklatni és háborgatni kegyünk megtartása mellett ne merészeljétek. A jelen oklevelet elolvasás után a bemutatónak vissza kell adni.

Kelt Budán, az Úr 1524. évében, húsvét utáni negyvenedik vasárnapot követő csütörtökre eső kedden.

Mária királyné stb.

Hátoldalon: kijavítottat

Oklevél: papír, 32 X 22 cm, kevésbé csonka. A papírral fedett, szöveg alatt lévő rányomott vörös viaszpecsét nem ép.

Őrzési helye: MOL DL. 82 651

Latin nyelvű kiadása: *Érszegi Géza–Kenéz Győző–Solymosi László:* Az 1514-es magyarországi parasztháborúra vonatkozó források a Zichy-család levéltárából. In: Századok, 1972. 106. évf. 4–5. sz. 1040–1041. Nr. 25.; Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Ediderunt: *Victor Kenéz–Ladislaus Solymosi–Geisa Érszegi.* Bp., 1979. 526. Nr. 400. (Publicationes archivi nationales Hungarici II. Fontes 12.)

3.

Buda, 1524. május 10.

II. Lajos király megtiltja, hogy Rác Mátyás alattvalót szabad mozgásában korlátozzák

Ludovicus Dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris [un]iversis et singulis dominis prelatibus, baronibus, nobilibus ipsorumque officialibus et vices gerentibus in hoc regno nostro predicto ubilibet constitutis et commorantibus salutem et gratiam. Declaravit nobis serenissima Maria regina con[so]rs nostra charissima, qualiter fidelis noster reverendus in Christo pater dominus Franciscus episcopus ecclesie Albe Tran[s]i]vanensis et nonnulli officiales sui circumspertum Mathiam Raacz subditum maiestatis sue reginalis in oppi[do] suo Raaczkewy commorantem molestare et damnificare pretenderent eo, quod ex terra ecclesie predicte diebus superi[or]ibus ad oppidum prenotatum habitandi gracia migrasset; quod tamen predictus Mathias – ut asseritur – iuxta decreta huius regni facere potuit, quum post tumultum et insurreccionem plebis rusticane adversus nobiles dicti regni nostri ab prenotato oppido ad terram prefati domini episcopi abivisset, pro quo eadem maiestas reginalis apud nos institit,

ne suum vel pro eo alium per quospiam [i]ndebite molestari aut damnificari pateremur.

Cum [au]tem premissa revera ita – ut dicuntur – facta fuisse, [ref]erantur, mandamus fidelitatibus vestris harum serie firmiter, quatinus dum et quando prenotatus Mathias [vel hom]ines sui presencium videlicet ostensores ad terras vestras, dominia, possessiones et officiolatus ac vestri in medium [cum] curribus, equis, sarcinis, mercimoniis aliisque rebus et bonis suis pervenerint, eosdem – solutis de [iu]re et consuetudine solvendis – ibidem libere, pacifice et absque omni impedimento morari, pausare, ab[i]re et pertransire permittatis et permitti facere debeatis et teneamini neque ad instanciam prenotati domini episcopi [au]t suorum officialium vel aliorum quorumcunque eundem Mathiam vel suos resque et mercimon[ia] sua aut pro eo aliorum subditorum maiestatis sue perturbare, molestare vel arrestare presumatis nec sitis ausi modo aliquali graciae nostre sub obtentu. Presentibus perlectis exhibenti restititis.

Datum Bude feria tertia proxima post festum ascensionis Domini anno eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Dextra supra: commissio propria domini regis

In dorso: regia maiestas ad omnes; correcta

Magyar fordítása:

Lajos, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország stb. királya. Híveinknek, a főpapoknak, báróknak, nemeseknek, azok gazdatisztjeinek és helyetteseiknek, akik királyságunkban bárhol élnek és tartózkodnak, együttesen és külön-külön, üdvözlétet és kegyelmet.

Fenséges Mária királyné, igen kedves hitvesünk nekünk előadta, hogy Krisztusban tisztelendő hűséges hívünk, Ferenc erdélyi püspök úr és néhány gazdatisztje a királynéi felség Ráckevei mezővárosában lakó alattvalóját, Rác Mátyást miképpen zaklatta és okozott kárt neki azért, mert [az illető ráckevei kalmár] a nevezett egyház földjéről az elmúlt napokban a szóban forgó mezővárosba ment lakhatás végett. Mindazonáltal a nevezett Mátyás ezt – miként állítják – az ország törvényei szerint megtehetette, mivel a parasztnépnek királyságunk nemesei elleni lázadása és felkelése után az említett mezővárosból a püspök úr földjére ment, akinek [ti. Rác Mátyásnak] érdekében a királynéi felség azt kérte tőlünk, hogy alattvalóját miatta [ti. a püspök miatt] és mások miatt ne engedjük érdemtelenül zaklatni és háborgatni.

Mivel pedig az elhangzottak – mint mondják – valóban így történtek meg, ezen oklevél soraival hűségteknek keményen megparancsoljuk, hogy az előbb említett Mátyás vagy az ő emberei – ti. ezen folyamodvány benyújtói – valahányszor földjeitekre, uradalmaitokra, birtokaitokra és működési területeitekre kocsiakkal, lovaikkal, poggyászaikkal, árucikkeikkel, portéká-

ikkal és más javaikkal hozzátok érkeznek, őket a szokás és a jog megsértése nélkül ugyanott szabadon és békében, mindenféle akadály nélkül megállni, megpihenni, eltávozni és keresztülmenni engedjétek és engedélyezzétek, s nevezett püspök úrnak vagy gazdatisztjeinek, illetve bárki másnak a kérésére Mátyást, javait és árucikkeit, vagy helyette [a királynéi] felség más alattvalóinak javait lefoglalni, zaklatni vagy háborgatni kegyünk megtartása mellett ne merjétek, és ne merészeljétek. A jelen oklevelet elolvasás után a bemutatónak vissza kell adni.

Kelt Budán, az Úr 1524. évében, húsvét utáni negyvenedik vasárnapot követő csütörtökre eső kedden.

Jobboldalon felül: a király úr saját megbízása

Hátoldalon: a királyi fenség mindenkihez; kijavított

Oklevél: papír, 32 X 22 cm, csonka, hátul közepén tépett. A szöveg alatt lévő rányomott királyi vörös viaszpecsétet papírlap fedi.

Őrzési helye: MOL Dl. 82 650

Latin nyelvű kiadása: *Érszegi Géza–Kenéz Győző–Solymosi László:* Az 1514-es magyarországi parasztháborúra vonatkozó források a Zichy-család levéltárából. In: *Századok*, 1972. 106. évf. 4–5. sz. 1041–1042. Nr. 26.; *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Ediderunt: *Victor Kenéz–Ladislaus Solymosi–Geisa Érszegi*. Bp., 1979. 525. Nr. 399. (Publicationes archivi nationales Hungarici II. Fontes 12.)